

ADABIY TANQIDDA ETYUD-MAKOLA

*Hamrayeva Mexriniso, Osiyo xalqaro universiteti, filologiya
va tillarni o'qitish (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi*

Annotatsiya. Maqolada adabiy tanqidning faol janrlaridan biri adabiy-tanqidiy maqola va uning kichik bir shakli etyud-maqola haqida ma'lumot beriladi. Uning janriy xususiyatlari misollar orqali ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: adabiy tanqid, yozuvchi, munaqqid, janr, etyud, maqola, eskiz, baho.

Abstract. The article provides information about one of the active genres of literary criticism - the literary-critical article and its small form, the essay-article. Its genre features are shown through examples.

Keywords: literary criticism, writer, critic, genre, essay, article, sketch, assessment.

Kirish. Etyud -maqola odatda ma'lum bir mavzuni qisqa, badiiy yoki tahliliy tarzda yorituvchi maqola turini anglatadi. Unda muallif bir voqea, shaxs, holat yoki muammoni chuqur emas, balki asosiy jihatlariga e'tibor qaratgan holda tasvirlaydi. Etyud -maqolaning xususiyatlari:

Hajmi oddiy maqolaga nisbatan qisqaroq bo'ladi.

Bir asosiy g'oya atrofida quriladi.

Badiiy tasvirlar va hissiy ifodalar ishlatilishi mumkin.

Muallifning shaxsiy fikri va kuzatuvlari muhim o'rin tutadi.

O'quvchida ma'lum taassurot qoldirishga harakat qiladi.

Etyud maqolaning tuzilishi: a) kirish — mavzuga qiziqish uyg'otish yo'nalishida bo'ladi, b) asosiy qism — asosiy fikr va kuzatuvlar bayon qilinadi, v) xulosa — umumiy fikr yoki natija chiqarish asosida tuziladi. Misol mavzular: "Kutubxonadagi bir kun", "Bahorning ilk nafasi", "Ustoz mehnati", "Tabiat va inson".

Qisqa namuna: "Bahor kelishi bilan tabiat yana jonlanadi. Daraxtlar yashil libosga burkanadi, qushlar sayray boshlaydi. Bahor inson qalbiga ham quvonch va yangi orzular olib kiradi."

Tanqidchilikda etyud maqola — bu adabiy asar, ijodkor yoki muayyan adabiy jarayonning ayrim jihatlarini qisqa, ixcham va tahliliy tarzda yorituvchi maqola turidir. Unda katta ilmiy tadqiqot kabi har tomonlama tahlil qilinmaydi, balki muayyan bir masala yoki xususiyatga e'tibor qaratiladi. Tanqidchilikdagi etyud maqolaning asosiy xususiyatlari quyidagilarda ko'rinadi:

Aniq bir mavzu yoki muammoga bag'ishlanadi.

Hajman qisqa va mazmunan ixcham bo'ladi.

Muallifning shaxsiy kuzatuvlari va fikrlari muhim ahamiyatga ega.

Badiiy va tahliliy uslub birgalikda qo'llanishi mumkin.

Asarning yoki ijodkorning muhim tomonlarini ochib berishga xizmat qiladi.

Mukofotlanish yoki taqdirlanish, yubiley, xotirlash munosabati bilan yozilgan portret maqolalarni ham turlicha tasnif qilish mumkin, chunki ular hajmi va maqsadidan kelib chiqib tasniflanadi. Masalan, ular orasida etyud-maqolalar ko'pchilikni tashkil etadi. Etyud (fransuzcha "étude" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "o'rganish" degan ma'noni anglatadi) san'at, musiqa, adabiyot va teatr bo'yicha qisqa tayyorgarlik ishi yoki mashqdir. U tabiatni o'rganish, texnikani rivojlantirish yoki ijodiy g'oyani ishlab chiqishga qaratilgan. Ko'pincha, etyudlar o'zlarining spontanligi va yangiligi tufayli mustaqil san'at asariga aylanadi [13].

Adabiy-tanqidiy xarakterdagi etyud-maqolaning tuzilishi:

Kirish qismi — mavzu va maqsad bayon qilinadi.

Asosiy qism — tahlil, fikr va dalillar keltiriladi.

Xulosa — umumiy baholash va yakuniy fikr bildiriladi.

Misol uchun, tanqidchi biror shoir ijodini to'liq tahlil qilish o'rniga, uning she'rlaridagi tabiat tasviri yoki inson ruhiyati ifodasinigina o'rganishi mumkin. Bu holat tanqidchilikdagi etyud -maqolaga misol bo'ladi.

Masalan, adabiyotshunos olim H.Homidiyning "Ko'hna sharq darg'alari" kitobida adib yoki shoir haqida qisqa ma'lumot beruvchi portret xarakteridagi etyud-maqolalar uchraydi. Buxorolik adib va adabiyotshunos Muhammad Avfiy ijodiga bag'ishlangan etyud-maqola uning tarjimai holiga oid ma'lumotlar berilgan. Adibning bizgacha bir tarjimasi, "Lubob-ul albob" tazkirasi, bitta hikoyatlar to'plami yetib kelgan. H.Homidiy ikki jild, o'n ikki bobdan iborat tazkira haqida to'xtalib, unda 299 shoirning hayoti, ijodiy faoliyati haqida ma'lumot berilganligini ta'kidlab, boblarning mazmun-mohiyati, kimlarga bag'ishlanganligi haqida so'z yuritadi."Javome'-ul hikoyot" asari, unda ikki mingdan ziyod hikoyat, rivoyat va tamsillar o'rin olgani, asarning o'rganalishi haqida to'xtaladi. Mazkur etyud-maqola ham bizga M.Avfiy hayoti va ijodi haqida ma'lumot berishi jihatidan ma'lum ahamiyatga egaligi ko'rinadi.

Xulosa qilib aytganda, bu turdagi maqolalar adabiyotshunoslik va adabiy tanqid sohasida muhim ahamiyatga ega, chunki ular ijodkor yoki asarning o'ziga xos xususiyatlarini qisqa va ta'sirchan tarzda ochib beradi.

Adabiyotlar:

1. Axmedova Sh.O'zbek adabiy tanqidchiligi janrlari.Toshkent. 2008.
2. Akhmedova, Shoir, and Sofiya Mahmudova. "Abu Ali ibn Sina on a critical biographical essay." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 2.7 (2022): 795-799.

3. Nematovna, Akhmedova Shoir. "Genre of literary portrait in the works of alisher navai." Scientific reports of bukhara state university nauchniy vestnik buxarskogo gosudarstvennogo universiteta: 2020. 127.
4. Axmedova, Shoir. "The role of the jadid press in the formation of uzbek literary criticism." Konferensii. 2021.
5. Axmedova, Sh. N., & Nazarova, D. (2021). Adabiy portret janrining nazariy jihatlari xususida. Mejdunarodniy jurnal iskusstvo slova, 4(3).
6. Axmedova Sh. N. Xurshid Davronning adabiy–estetik qarashlari. //Obrazovaniye i innovatsionniye issledovaniya mejdunarodniy nauchno-metodicheskiy jurnal. – 2022. – №. 6.2. Maxsus son. – S. 20-28.
7. Axmedova Sh.N. "Progress portretopisaniya v period globalizatsii v literaturovedenii." Rossiya-Uzbekistan. Mejdunarodniye obrazovatelniye i sotsialno-kulturniye texnologii: vektori razvitiya (2019): 12-14.
8. Axmedova Sh.N. Loseyeva-Tanem Baxtiyari, and Nasima Saidburxanovna Kadirova. " On the Creative Specificity of Literary Criticism." Miasto Przyszłości 42 (2023): 326-329.
9. Axmedova Sh. The role of debate–discussion in the analysis of aliterarywork. Journal of multidisciplinary sciences and innovations. company: german internationaljournals. 2025.
10. Nazarov B. Va boshqalar. O‘zbek adabiy tanqidi tarixi. Darslik. Toshkent. 2012. 358-bet.
11. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. Toshkent. 2004, 354-bet.
12. Homidiy H. Ko‘hna sharq darg‘alari. Toshkent. Sharq NMAK, 1999. 546 b.
13. <https://translate.google.com/?hl=ru&o&sl=ru&tl=uz&text>.